

Biz faniler için de anlatmalısın bütün bunları. Ne dediğini anlamalıyız.

Artık iyice *offline* yazmaya başladım. Geceleri kağıda yazıyorum, sabah onları temize çekmeye çalışacağım. İki iş.

Sana pek uymaz ama deneyelim. Belki daha kaliteli yazılar yazarsın. Kelime saymak istemiyor musun artık?

Kelime saymaktan şikayetim yok. Sadece erken yatmak istiyorum. Yazıları satır satır yazmasam da önemli cümleleri yazıp, anahtar kelimeleri listelemek istiyorum. *Yazmadan önce düşün* gibi.

Önceden düşünmüyor muydun?

Yazı faaliyetinin bir kısmı düşünmeye engel. Cümleleri nasıl kuracağını, hangisini önce, hangisini sonra ifade edeceğini düşünmekten, konunun kendisiyle ilgili orijinal fikir bulmaya imkan olmayabiliyor. Kendimi tekrar ettiğimi düşünüyorum

Kendini tekrardan bu kadar korkmanı anlamıyorum. Önemliyse ve güzelse tekrar tekrar söylemekte ne var?

İşte bu, önemli ve güzel mi?

Değil mi?

Hepsi değil.

Kaç kişi okuyor burayı?

Bilmiyorum. Herhangi bir ölçüm aracı kullanmıyorum. Tahminim yirmi kişinin takip ettiğiydi ama sanırım son zamanlarda biraz daha *popüler* oldum, *yirmibeş* olabilir.

Kitaplar daha ilgiyle karşılanıyor olabilir.

Bir sokak fotoğrafçısından <<http://www.enesreyhan.com>>__ bir eposta aldım, onları epub'a çevirmeyi düşünüp düşünmediğimi sordu.

İlginç. ePub günün olmuş. Kindle da geldi, aynı gün mü bunlar?

Evet. Ben de tam PDF'in elektronik kitap okuyucular için ne kadar zor bir format olduğunu ayn-el-yakin müşahade ediyordum. Hafta sonuna inşallah çevirmiş olurum. (Not: Bunlar çevrildi, sitede epub'ları da mevcut.)

Önceden olsa iki hadisenin aynı gün olmasından bir sürü anlam çıkarırdın. Artık daha *normal* görüyorum seni.

Hala çıkarıyorum. Kargonun gününde gelmeyeşine sinir olduğum günün sabahı, *sen bir de kendi kitaplarına bak* maili almak ilginçti gerçekten.

/Tefeülle uyarılmak serbest/ ama *tefeüle sevinmek yasak* mı?

Evet. Tefeülle sevinmekte tuhaf bir durum var, korkmakta da öyle, ancak *hatalı* taraflarını göreceğiz gözün varsa, bu yolla uyarılmakta bir beis yok.

Uyarılmak korku değil mi?

Hayır. Korkmak felç olmak gibi, insan korktuğu durum karşısında ne yapacağını bilmiyorsa, korku onu felç eder. Sevinmek hakeza. Bir sonraki adımı göremeyenlerin sevinmesi de, korkması da tehlikeli. *Bu durumdan nasıl çıkarım? ve bu sevindiğim konudan daha iyisi nedir?* sorularının cevabı varsa, istediğin kadar kork ve sevin. Ancak insanların *korku* ve *sevinç* dediklerinde genelde bunları göremezsin.

Duygular değil, ne yapacağını bilmek mi?

/Duygular değil/ değil, ancak kendini bunlara kaptırmayacak kadar dünyanın farkında olmak. Tefeül ve sair *gayrikabil-i kelam* konularda, *gerçekle* bağın kopması şeytanın kişiyi aldatması oluyor. Bütün *işaretler* kişinin lehine görebilir, ancak bu işaretler yoluyla ayağını yerden çekiyor ve uçmaya başlıyorsa, gittiği yerin pek hayırlı olmadığını söyleyebiliriz.

/Destekleyici/ bilgi mi bu tefeül ve ilham gibi şeyler?

Desteklemekten ziyade *ders verici* ve *düşündürücü* olması lazım, sırf bunlara bakarak hareket edemezsin, hatta hareket bunlara bakarak değil, gayet rasyonel sebeplere dayanarak olur. Ancak bu rasyonellik tabii bir *inançsız rasyonelliği* değil.

O nedir?

Ölünce hesaba çekilmeyecekmiş gibi bir *rasyonellik* değil veya Allah'ın kudretini inkar eden bir rasyonellik. Mamafih insanın adetullahı inkar etmesi de kibirden. *Rasyonellik* derken adetullahın farkında olan bir aklîlikten bahsediyorum.

Tamam, bahsettin. Daha hafif konulara el atsak biraz da? Kitapları epub'a çevirmek demişsin, ne kullanacaksın?

Birkaç program denedim ama herhalde eski dostum pandoc 'u <<http://johnmacfarlane.net/pandoc/>> kullanacağım. Kitaplar şu an LaTeX'te, doğrudan epub'a veya ReST formatından ağırlı çevirebilirim. Calibre kullanarak epub'ları da mobi'ye tercüme etmek mümkün.

PDF'ler duracak mı?

Evet. PDF'lerin sayfa düzenini daha çok seviyorum. Belki PDF'lerin A5 boyutunda olanını da çıkarırım. Okuması daha rahat olabilir. Veya "Letter" boyutunda olanlarını.

PDF bilgisayar ekranında bile pek kullanışlı değil, ekranı sağa veya sola yatırınca daha iyi oluyor.

Aslında öyle ama bu kitaplarla uğraştığım sıra ePub çok popüler bir format değildi.

e-kitaplar yaygınlaştıkça, herhalde kitapların aslî formatlarını da ePub'a çevirirsin.

Olabilir ama teknik formüller vs. için PDF hala tek çözüm.

Teknik metinler yazmıyorsun ki.

Buradaki yazılarda arada formüller kullandığım oluyor. Asıl mesele Emacs'ın LaTeX formatına dair AUCTeX paketinin, markdown, ReST veya org-mode gibi alternatiflerine göre daha gelişmiş olması. Bazen blog yazılarını bile doğrudan LaTeX'te yazmayı düşünüyorum.

Bence, hani diyor ya Amerikalılar, *overkill* olur bu.

Enformasyonca zengin formatı, zayıf formata çevirmek kolay ama tersi mümkün değil. Bu formatların içinde en zengini LaTeX, en zayıfı da markdown. org-mode'un da güzel tarafları var ama eksikleri de mevcut. ReST belki daha iyi olur genel yazılar için ama çok format değiştiren italikler ve linkler karışmaya başlıyor.

Yeniden şöyle bir bakıp düzeltebilirsin. Kitapların da düzeltilme vakti gelmiş olmalı.

Eski yazıları okuyamıyorum. Genelde *ben en iyisi bunu hiç ortaya çıkarmamayım* diye sonuçlanıyor. Bir haiku kitabı vardı, hatırlarsın. Düzeltmeye kalktım ve ortadan kayboldu. Diğer yazılar da böyle olacak diye *korkuyorum*.

Ve korku seni felç ediyor.

Evet mesela kitaplarla ilgili biraz öyle oldu. 2005-2007 arasında yazdığım *Devrik Yazılar* vardı, onun kontrollerini 2008'den beri, bak 6 sene olmuş, hala erteliyorum. Yazıların benimle bir ilgisi kalmadı ama açıp bakmaya korkuyorum.

Bence bu korku *sahne korkusu* gibi. Kabul etmeli ama üzerinde durmamalısın. İnsanların kötü yazıyı okumayı bırakma imkanı, kötü bir filmde çıkma imkanından fazla.

Konu *insanlar* değil ki, konu sonradan bakıp *bunu nasıl yazmışım?* soruşturması geçirmek.

Haha, bunu da hep yaşayacaksın. Yeni şeyler söylemeye çalışıyorsan, bazı zamanlar saçmalaman da normal.

Nasıl yıldırıcı bir bilsen.

Kindle'ın da hayırlı olsun. Ne oldu, tablet yetmedi mi okumaya?

Gözlerimin daha çok yorulduğunu hissediyordum. Bir de *akşam 9'dan sonra bilgisayardan uzak durmak* niyetim var, ona faydası olacağını umuyorum.

Hiç siyah beyaz bilgisayarın olmamıştı, ilk defa oluyor sanırım.

Evet. 92'de siyah beyaz monitörler çoktu ama ilk bilgisayarımı renkli almıştık. Gerçi Palm gibi cihazlar kullandım, onları da bilgisayar sayabiliriz.

Neden Kindle da başka bir şey değil? Amazon'u pek sevmediğini sanıyordum.

Amazon'u sevmiyorum ama bu okuyucular konusunda bilhassa Türkiye'de fazla seçenek yok. Satılan Nook modelleri eskidi. Sanırım eskisi kadar idealist değilim bu konularda da.

Neden sevmiyorsun Amazon'u?

Fazla büyüdüğü için. Amazon'un aldığı biçimden pek memnun olduğumu söyleyemem. Çok büyük ve rekabet edilemez bir şirkete dönüşüyor.

Google da öyle değil mi mesela?

Google da büyük ama farklı iş modelleri var. Biri temelde *reklam şirketi* ve ihtiyaçlık skalasında müşterilere meyli daha fazla. Daha *iyi* bir şirket olmak zorunda, yoksa işini çok çabuk kaybedebilir. Diğer pazarladığı ürün ve hizmetlerde piyasayı kurutmasıyla meşhur.

Kitap çok hayati bir konu gibi durmuyor velakin.

Kitap tek işi değil Amazon'un. İnternette her şeyi satıyor. Ancak asıl *tehlikeli* kısmı, AWS isimli web hizmetleri. İnternet'in %1'inden fazlasını doğrudan yayınlıyor Amazon. Bu oran da giderek artıyor.

Bunu bilmiyordum sanırım.

AWS kitap veya sair ürün satışlarından daha önemli, çünkü İnternet artık bir takım *sunucu çiftliklerinden* kiralanan sunucuların üzerinde yayın yapıyor. Amazon burada da *en büyük*. İnternet servislerinin çoğu, Instagram ve Tumblr gibi meşhur olanları bile kendi sunucularını değil, bu tarz kiralanan sunucuları kullanıyor.

Aslında bir anormallik yok. Herkes işini yapsın.

Evet. İşbölümü artırmak herkese faydalı, içerik veya kullanıcıya hizmet sunan bir web sitesinin, sunucu bakımıyla ilgilenmesine gerek yok. Bununla beraber böyle bir *temerküzün* pek hayırlı olmadığını da görmek için çok derin düşünmeye gerek yok.

Temerküz ne? Merkezileşme mi? Neden kötü?

Evet. Merkezileşme, toplaşma. İnternet'in üç şirketin elinde olduğunu düşün. Devletlerden daha güçlü olurlar. Neyin yayınlanıp, neyin yayınlanmayacağına karar verebilirler. Şirket politikalarına menfi yayın yapan bir sitenin sunucusu bozulur de müsbet yayın yapanlardan öğrenirsin her şeyi.

Peki rekabet edilemiyor mu?

Bu iş biraz telekom işine benziyor. Müşteri sayısı arttıkça birim maliyet önemli oranda azalıyor, belki yüzde birler mesabesinde. Rekabet edeceklerin çok uzun zaman zarar etmeyi göze alması lazım. Ayrıca teknik personel sıkıntısı her yerde var ve kadrolarını bir anda kuramıyorsun. Bu şirketler de bu hale bir günde gelmedi, yavaş yavaş geldi.

Devletin müdahalesi gerekiyor o zaman?

Devletler de neticede politik cihazlar. İnternet de artık politikaya yön veren en önemli araç. Hangisinin hangisini etkileyebileceğini bilemiyoruz. Herhangi bir şirketi kapatmak veya ikiye bölmek kadar kolay değil. Bu şirketlerin *gündem oluşturma* imkanları mevcut.

Amazon Hachette yayıneviyle kavgasında pek başarılı gündem oluşturamadı ama.

Buradaki mesele de Amazon'un fazla büyük olması, küçük bir şirket fiyatları indirmek için Hachette'le mücadeleye girseydi daha sempatik bulunurdu. Amazon mahalle kabadayısı gibi davranıyor ve belki haklı olduğu, kendi müşterileri lehine kavga ettiği halde pek sempatik değil.

Sende bir şey farkettim, yaşın ilerledikçe aristokratlaşacağına komünistleşiyorsun. Biraz ters bir durum.

Sadece ben değil, zaman giderek *komünistleşiyor*. Başladığım kitaplardan biri Piketty'nin *Capital in the Twentyfirst Century* (Yirmibirinci Yüzyılda Kapital) isimli kitabı. Bu sene çıktı ve Liberal Kapitalist düzenin bir eleştirisini yapıyor. *Çözüm* yokmuş, kitabın değerlendirmelerinde okuduğum kadarıyla Marx'ın umut vaadedenden *zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok* ağızları yapmıyor. Piketty de bir ekonomi profesörü zaten, marjinallik marjini belli.

Ne öğrendin?

Çok başlarındayım. Fransız ihtilalinin olduğu yüzyılda, Fransa nüfusunun 20 milyondan 30 milyona çıktığını öğrendim. Bunun doğrudan etki etmese de, maaşların düşüklüğü ve işsizlik sebebiyle ihtilalde önemli bir payı varmış.

Başka?

Daha devam edeceğim. Birkaç New Yorker yazısı okudum. Yakında paralı olacakmış o da, ondan önce ne okursak *kâr*.

Ne yazmışlar?

Salgınlar hakkında bir yazı okudum. Nüfusun yoğun olduğu yerlerde başlıyormuş bunlar. Veba gibi hastalıkların ormanlarda değil, insanların arasında geliştiğini anlatıyordu. Bakteri ve virüsler insanlar arasında mutasyona uğrayıp kuvvetleniyormuş. Son örneğinin 40 milyon kişiyi öldüren 1918 İspanyol Gribi salgını olduğunu anlatıyordu.

Mutasyon diyorsun?

Evet. Bundan başka bir de *insan genomundaki gereksiz kısımlar* yazısı okudum. İnsanın genlerindeki %97 kısmın *bir iş yaptığını* ancak %80'in insan için önemi olmadığını anlatıyordu. Yani takriben insan genlerinin beşte biri insanla alakalı, diğerlerinin ne olduğu belli değil.

Aaaa.

Şimdi genler bilgisayar programlarına benziyor. O kadar determinist olmayabilir ama benzer bir mekanizma var. Genlerimizde yazan programın beşte birini çalıştırıyoruz ve diğer kısımların ne işe yaradığı belli değil.

Dawkins'in meşhur olduğu bir kitap vardı. *Gen bencildir* mi?

Evet. Oradaki tezi hatırlatmış yazı da. Genlerin insan için değil, insanların genler için var olduğunu ve insanın asıl görevinin bu %80'lik ne işe yaradığı belli olmayan geni aktarmak olduğunu söylüyordu. Nasıl ki ağaç üremek için meyve veriyor ancak asıl maksadı meyve vermek değil, genler de çoğalmak için *insan meyvesi* üretiyor ama asıl maksat bu değil.

Komik bir durum. *Meyve insan* diyorsun. Veyahut meyve ağacı üretiyor?

Aynen öyle. Bir de kendini gördüğü yere bak. *Kainatın efendisi*.

Bugün Watts'ı dinlerken, insanın dünyanın *meyvesi* kabilinden bir canlı olduğunu ve ağaçla meyve arasındaki ilişkinin insanla yeryüzü arasında da bulunduğunu anlatıyordu.

Evet, buna benziyor. Watts mı dinledin?

Arabada iyi oluyor. Kitap dinlemekten kolay. Adamın konuşmaları radyo programı gibi.

Senin okuduğun bir şey var mı?

Evet. Muhammed Ebu Zehra'nın Mezhepler Tarihi'ne baktım biraz. Hz. Peygamber'in *yanılması* üzerine söylediği bende bir diyalektik intibai uyandırdı. *Yanlış yaptığında vahiyle düzeltilirdi* diyor. Buna bazıları *neden yanlış yapmadan düzeltilmemiş* diye itirazda bulunmuşlar.

Hmm. Cevabı ne?

Hz. Peygamber'in de hata yapabileceğini göstermek diyor. Buradan bir *vahiy diyalektiği* intibai uyandı. İlk defada doğru yapsaydı, bize de ilk defada doğru yapmak düşerdi, yanlış yaparak doğruya ulaştırıldığında, benzer bir metodu kullanmak mümkün hale geliyor.

Evet, ilk defasında mükemmel davranmanın, her daim mükemmel davranmanın gayriinsanî bir tarafı var. Hiç yanlış yapmamış olmanın.

Bazılarının kendi şeyh ve hocaefendilerine *yanlışsızlık* isnat etmesi de başka bir tuhaflık.

Hayır, lafa gelince yanlışsızlık iddia etmiyorlar, *elbette kuldur, hataları vardır* velakin adamlar hayatlarında hatalarını kabul etmiş değil. *Şurada şöyle söylemiştim, hatalıydım* dediği vaki değil. İlla bir kıvrırma, tefsir, te'vil peşindeler. Yoksa *teorik olarak* hepimiz kuluz ve hatalıyız, ancak bunu söyledikten sonra *sen de kulsun ve hatalısın* diye geliyor cevap.

Hah, evet. Ben de kulum, hatalıyım ve bu hataların farkındayım, bak şuralarda şuralarda hata yaptım diyorsun. Mesele kendini düzeltecek bir *ahlakî diyalektik* olmayışı. Tamam, *bir zaman, düşündüğüm ve söylediğim yanlıştı, şimdi doğruyu bulduğuma inanıyorum* demek zor geliyor.

Nefse yanlış olmaktan daha ağır gelen ne var?

Değil mi?

Bu da bizi yanlış yapmamak için hiçbir şey yapmamaya itiyor. Hiçbir şey yapmayınca, yanlış da yapmamış oluyoruz. Hiçbir şey söylemeyince yanlış bir söz sadır olmuyor.

Eskiler bu kadar övmenin sebebi de bu. Bütün sözleri onlara söyletiyoruz, onların da ne kadar mübarek ve bize nazaran *neredeyse hatasız* insanlar olduklarını anlatıyoruz ve bu da bizim üzerimizden tahkik ve tefekkür vazifesini kaldırıyor. Çok ilginç bir *tezgah*.

/Böyle/ olmamızda bir sürpriz yok.

Yok tabii ki. Şöyle bir örnek vardı kitapta, Amr İbn'ül As bir grupla beraber sefere çıkıyor ve bir yerde konaklıyorlar. Bazılarının gusletmesi gerekiyor. Ancak bulundukları yerde su çok soğuk ve ısıtma imkanları yok. Teyemmümle namaz kılıyorlar, döndüklerinde bu gruptan bazıları namazını iade ediyor, bazıları da etmiyor. Hz. Peygamber'e bunu sorduklarında her ikisine de muvafık tavır alıyor. Yani teyemmüm edenlere *namazınız kabul olmamıştır* demiyor.

Şimdi birine aynısını sorsan, cevabı yapıştırır, *kabul olmaz* diye.

Evet. Bunu *ahkam'uş-şahsiyyede* şahsi ictihadın muteber bir kaynak olduğunu gösteren bir misal olarak değerlendirebilirdik.

Teyemmümün bildiğimizden daha geniş bir kullanımı olduğu konusunda bir örnek de olabilir.

O da var tabii. Bir zaman birinden Erzurum'da kışın bir camiye gittiklerini ve soğuktan abdest alamadığı için namazını kılmadığını duymuştum. Adam kendisinden başka kimsenin abdest de alamadığını, hepsinin sabah abdestiyle namaz kıldığını ve muhtemelen bazılarının abdestsiz namaz kıldığını falan anlatıyordu.

Maksat ilginçmiş.

Maksat ilginç tabii de, böyle bir durumda, *namazı kaçıracağına su abdest alamayacağına kadar soğuksa teyemmüm et* diyemiyorsun mesela. Kendime diyorum da, başkasına söyleyince adın *gevşek hoca* oluyor.

Suyun soğukluğundan hasta olmaktan korkuyorsa, namazı kaçıracağına teyemmüm etmesi daha uygun diyemiyor mu kimse?

Ben duymadım hiç. Var mı bunu söyleyen biri? *Su bilmemkaç kilometreye kadar yoksa* diye bir şartı var teyemmümün. Soğukluğu sıcaklığı, ısıtma soğutma imkanı olup olmaması şartların arasında değil.

Neden böyle acaba?

Bana daha çok *işsizlikten* gibi geliyor. Diyelim *abdest alma imkanı yoksa teyemmüm eder* şartını anlatmak kısa sürer, hayat bununla geçmez, ne kadar alim olduğunu da gösteremezsin. Bunun yerine iyice ayrıntılandırıp, bir *meslek* icad etmişler ki, *hepimiz faydalanalım*.

Faydalaniyor muyuz?

Tabii ki. Düşünmeye gerek kalmıyor, her şey *çözülmüş*. Sahabeler bile bizim kadar şanslı değildi, kendi başlarına kaldıklarında bir fikir üretmek zorundaydılar, bizim soracak mercimiz çok.

Nüfusun artmasıyla da alakalıdır belki?

Nüfusun artmasıyla değil de, siyasetle alakalı herhalde.

/Kimler ictihad edebilir?/ sorusunun cevabını vermekle de alakalı.

İmam Şafii'nin müctehidden beklediği kriterler doğru, ancak iki şey daha eklemeliydi. Müctehidin evli olması ve söylediklerinden maddi veya manevi menfaat temin etmemesi, geçimini sağlayacağı bir işi olması gerekir. Bu ikisi olmadığında konu giderek teorik bir hal alıyor.

Bu ikisini sayınca, memlekette adam kalmıyor, bilmem farkettiler mi?

Saymasan da pek yok ama kişinin itibarı veya ücreti söylediği söze bağlıysa, onun hakiki bir alim, hakiki bir müctehid olamayacağını görmek zor değil. Ulemanın şahsî hukuk konusunda bu kadar sert olup, şer'î hukuk konusunda, bilhassa emirlerin yetkilerini ihata konusunda bu kadar gevşek olmasının başka izahı yok.

Şer'i hükümlerde öğrendiğin bir şey oldu Ebu Zehra'nın kitabından?

Zimmîliğin anlamı mesela. Hz. Peygamber'in *Zimmîler benim zimmetimdedir, bir zimmîye kötülük edenin kıyamet günü hasmı benim dediğini* öğrendim.

Zimmî ne?

İslam'ı kabul etmemiş ehl-i kitap. Kelime zaten *zimmet altında olan* demek.

Bugün Ezidilere, geçmişte Ermenilere yapılan aklıma geldi.

Aslında tarih boyunca Hristiyan ve Yahudilere gösterilen müsamaha, farklı mezheplere gösterilenden daha fazla olmuş ama artık İslam'la alakamız da isimden ibaret kaldığı için ve İslam cühela için *futbol takımı* mesabesinde *tutulan* veya *tezahürat yapılan* bir şey olduğu için, yeni *normal* de bu.

Ben olsam bu hadisi bütün kiliselerin yakınına asardım.

Evet. Kitapta bir de Hz. Ömer'in gayrimenkulü neden ganimetten saymadığına dair açıklama vardı. Fetihlerden sonra Hristiyan toprak sahiplerinin elinden toprakları alınmıyor.

Savaşan ve yöneten sınıf müslüman zaten, halkın çoğunluğu başka dinlere mensup.

İslam gerçekte bir *azınlık dini* ama zamanımızda nüfusumuzun çok olmasından başka övünecek bir şeyimiz kalmadı.

Daha başka ne diyor kitapta?

Sahabenin bazıları hadis rivayet etmek yerine, kendi fikrini açıklamayı tercih etmiş. Bunu da *yanlış olabilir ama* diyerek yapmış. Çünkü hadisi yanlış rivayet ettiğinde günahı büyük ancak ictihadın yanlış olduğunda bile sevabı var.

Psikolojik etkisi de var. Karşında yaşayan, nefes alıp, yemek yiyen bir insanın yanlış yapabileceğine inanırsın ancak yüzlerce sene önce yaşamış ve sözleri bu zamana kalmış *etkili insanların* yanlışına inanmak zordur. Bunun için yazdıklarında çok ayet/hadis alıntılıyorlar zaten. *Tartışılmaz* olmak için.

Doğru. Bu da tembelliğe ve meselelerde üstün körü hükmetmeye sebep oluyor.

Halimiz şaşırtıcı değil.

Değil.